

Міжнародне право

УДК 341.1

Олена Бедова *

ЕЛЕМЕНТИ ТА ЗАСОБИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ACQUIS ЄС

Стаття присвячена визначенню та обґрунтуванню елементів та засобів удосконалення інституційного забезпечення адаптації законодавства України до *acquis* ЄС. Проаналізовано проблеми функціонування основних інституцій, які забезпечують адаптацію законодавства та виділено їх причини. На основі цього та з урахуванням досвіду країн, які стали членами ЄС, запропоновані конкретні засоби удосконалення ролі цих інституцій в адаптації законодавства.

Ключові слова: адаптація законодавства, інституційне забезпечення адаптації законодавства, елементи та засоби удосконалення інституцій.

Бедова Е. А. Элементы и средства усовершенствования институционального обеспечения адаптации законодательства Украины к *acquis* ЕС.

Статья посвящена определению и обоснованию элементов и средств усовершенствования институционального обеспечения адаптации законодательства Украины к *acquis* ЕС. Проанализированы проблемы функционирования основных институций, которые обеспечивают адаптацию законодательства, и названы их причины. На основе этого и с учетом опыта государств, ставших членами ЕС, предложены конкретные средства усовершенствования роли таких институций в адаптации законодательства.

Ключевые слова: адаптация законодательства, институциональное обеспечение адаптации законодательства, элементы и средства усовершенствования институций.

Biedova O. A. Elements and instruments of improving the institutional support of adaptation of the Ukrainian legislation to *acquis* EU.

The article is dedicated to defining and determining elements and instruments of improving the institutional support of adaptation of the Ukrainian legislation to *acquis* EU. Problems of functioning of the main institution, which support the adaptation of legislation, were analyzed and reasons of them were specified. On this basis and taking into account an experience of states that became members of EU, particular instruments of improving the institutions role in adaptation of legislation were proposed.

Keywords: adaptation of legislation, legal approximation, institutional support of adaptation of legislation, elements and instruments of improving the institutions.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інституційним забезпеченням адаптації законодавства України до *acquis* ЄС є комплекс інституцій, який створює умови для приведення законодавства України у відповідність до *acquis* ЄС. Незважаючи на удосконалення процесів здійснення самої адаптації, щодо інституцій, які забезпечують цей процес, можна констатувати недосконалість правового регулювання статусу та неузгодженість їх взаємодії. Такий стан обумовлений частими трансформаціями інституцій, про що свідчить 20-річна практика їх створення та реорганізацій [1]. Хоча за останні два роки відбувається зміцнення координаційного органу (Урядового офісу) з європейської інтеграції [2], цей процес здійснюється відокремлено від всієї існуючої правової та інституційної системи в сфері євроінтеграції, а відтак є досі не завершеними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теоретичних розробках питання удосконалення інституційного забезпечення адаптації законодавства України до *acquis* ЄС частково досліджувалося при виробленні основних напрямів удосконалення інституційного механізму державного управління процесом адаптації права України до права ЄС [3]; дослідженні стану

інституційного забезпечення адаптації законодавства [4]; розробці *практичних рекомендацій щодо вдосконалення* механізмів державного управління адаптацією національного законодавства до надбань Спільноти [5]; аналізі *інституційних засад* адаптації законодавства [6]; аналізі *стану* [7] та розгляді *інституційних передумов* адаптації законодавства [8]; дослідженні *внутрішньодержавної системи органів*, що забезпечують процес адаптації законодавства [9].

Метою даної статті є визначення та обґрунтування елементів та засобів удосконалення інституційного забезпечення адаптації законодавства України до *acquis* ЄС.

Виклад *основного матеріалу дослідження*. Інституційне забезпечення адаптації законодавства України до *acquis* ЄС стикається на сьогодні з більшістю тих проблем, які виокремлювалися науковцями, починаючи з 2013 року, зокрема:

відсутність чіткої послідовної управлінської координації процесу адаптації законодавства (як у вертикальному, так і в горизонтальному вимірах [5, с. 17]) та організації її здійснення;

відсутність належної взаємодії інституцій в сфері адаптації законодавства між органами виконавчої влади (уряду з міністерствами, міністерств, інших ЦОВВ); між урядом та парламентом як ключовими інституціями, що здійснюють адаптацію законодавства; між органами державної влади та недержавними інституціями [4; 10].

Дослідження стану організаційного, в тому числі інституційного, забезпечення, [3; 4; 5; 6; 8; 10; 11; 12] дозволяє виокремити наступні *елементи* удосконалення інституційного забезпечення з відповідними *засобами*: зміна статусу Координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – Координаційна рада) завдяки внесенню змін до нормативно-правових актів та наділення її функцією контролю; зміна статусу Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції завдяки внесенню змін до нормативно-правових актів та удосконалення його кадрового забезпечення; більш активне залучення Верховної Ради України завдяки зростанню ролі законодавчого регулювання процесу адаптації, здійснення нею контролю за цим процесом.

Утворена у 2004 році Координаційна рада [13] станом на 2010 рік фактично припинила свою діяльність [10, с. 7]. На нашу думку, така ситуація склалася з декількох причин. По-перше, правове регулювання Координаційної ради, а саме її правового статусу, яке було актуальне на момент її створення, з 2010 року і дотепер поступово втрачало свою виправданість, особливо з огляду на здійснені за весь період її існування зміни по відношенню до інших інституцій та процедур адаптації законодавства [10; 11]. По-друге, утворений Загальнодержавною програмою у 2004 році механізм адаптації законодавства втрачав свою цілісність під впливом внутрішньо- та зовнішньополітичних змін (зміна управлінських рішень щодо забезпечення адаптації законодавства [1], зниження уваги парламенту через зміну політичних сил, зближення відносин з ЄС та підготовка Угоди про асоціацію). По-третє, відсутність системної роботи між засіданнями Координаційної ради на рівні міністерств з підготовки проектів щорічних планів заходів з виконання Загальнодержавної програми за координуванням «відповідного структурного підрозділу Секретаріату Кабінету Міністрів України», який мав забезпечувати роботу Координаційної ради [14].

Виходячи з наведеного, ймовірно виникає питання щодо збереження та відновлення діяльності Координаційної ради. Вважаємо, що це є доцільним з огляду на необхідність здійснення управлінської координації процесу адаптації законодавства та практику країн, які стали членами ЄС. Однак, її збереження доцільне лише за умови удосконалення/посилення її ролі в цій сфері, зважаючи на виділені вище причини відсутності її функціонування. Так, щодо цієї інституції, нами пропонується у Положенні про неї:

метою діяльності визначити «здійснення координації діяльності органів виконавчої влади та забезпечення їх взаємодії між собою, а також з недержавними інституціями, під час здійснення адаптації законодавства України до права ЄС»;

закріпити за Кабінетом Міністрів України повноваження щодо контролю за її діяльністю (в рамках загального повноваження уряду, визначеного статтею 21 Закону України «Про

Кабінет Міністрів України»), у формі регулярного (щоквартального, наприклад) звітування на засіданні Уряду;

прив'язати завдання щодо розгляду стану реалізації плану не до Загальнодержавної програми, як це зазначено в чинному положенні, а до Угоди про асоціацію, в частині її заходів з адаптації законодавства;

завдання з підготовки та подання Верховній Раді України щорічної доповіді не обмежувати Загальнодержавною програмою та визначити її предметом стан адаптації законодавства України до права ЄС в цілому.

Щодо складу Координаційної ради, то він потребує оновлення за рахунок актуалізації керівників органів виконавчої влади, включення профільного Віце-прем'єр-міністра та визначення його заступником голови Координаційної ради. Підтримуючи О. Проневича, пропонується також розширити склад за рахунок залучення представників профільних науково-дослідницьких і навчальних установ, інститутів громадянського суспільства й авторитетних зарубіжних експертів, що сприятиме прийняттю виважених, науково обґрунтованих рішень, підготовці якісних аналітичних документів (рекомендацій, звітів тощо), інтенсифікації роботи даної інституції, а також здійсненню адаптації законодавства в цілому [6, с. 39]. Окрім названих осіб, до роботи в складі Координаційної ради як допоміжного органу Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) можуть бути долучені народні депутати України (ч. 2 ст. 48 Закону України «Про Кабінет Міністрів України») [15]. Вважаємо, що використання даної норми сприятиме встановленню нового каналу взаємодії органів виконавчої влади та парламенту через залучення на засідання Координаційної ради представників Комітету з європейської інтеграції.

Ідея розширення складу Координаційної ради також виправдовується наявністю такого досвіду в Польщі. Серед польських інституцій, які займалися питанням євроінтеграції, діяла схожа інституція – Національна Рада з питань європейської інтеграції, яка була заснована у 1999 році як дорадчий орган при прем'єр-міністрові. До складу Ради входили близько 50 експертів з «якнайширших верств суспільства: політичні сили, релігійні та культурні об'єднання, регіональні асоціації, університети» [16]. Щоправда, відмінністю даної інституції від Координаційної ради було те, що вона займалася, в основному, інформаційно-пропагандистським забезпеченням інтеграційного курсу та здійснювала політичну підтримку Прем'єр-міністра [17].

Загалом, Координаційна рада має стати інституцією, яка здійснюватиме координацію та взаємодію органів виконавчої влади між собою, з недержавними інституціями та частково з парламентом.

Урядовому офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції (далі – Урядовий офіс) в інституційному забезпеченні адаптації законодавства відводиться центральна роль, оскільки він наразі фактично забезпечує координацію адаптації законодавства в рамках завдань з виконання Угоди про асоціацію. Однак, варто підкреслити, що формально прямих повноважень з координації даного процесу положенням про Урядовий офіс не передбачено. Статтею 21 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» таке повноваження віднесено до урядової компетенції.

До компетенції Урядового офісу безпосередньо входять лише «забезпечувальні» завдання, а саме: з організаційного, експертно-аналітичного, інформаційного забезпечення діяльності КМУ щодо «координації процесу адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (*acquis* ЄС)» та «координації діяльності органів виконавчої влади з розроблення та здійснення заходів, спрямованих на виконання Угоди про асоціацію», «з розроблення проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, спрямованих на виконання Угод в сфері євроінтеграції» (п. 3 Положення про Урядовий офіс) [18]. Незважаючи на звуженість таких завдань, інституція має широкий спектр повноважень як координаційних, так і щодо експертизи на відповідність, планування та моніторингу виконання Угоди про асоціацію [2].

Варто також відмітити, що існуючий стан інституційного забезпечення адаптації законодавства (при відсутності відповідного міжвідомчого органу) обумовив, на нашу думку, іс-

нування перед Урядовим офісом виклику з часткового виконання завдання «вирішення тактичних та оперативних завдань інтеграції, включаючи адаптацію на рівні керівників управлінь європейської інтеграції міністерств», яке на думку І. Кравчук мало би виконуватися «нижчим» міжвідомчим органом [3, с. 12], оскільки від його постійного виконання залежить якість та швидкість здійснення адаптації законодавства.

Для виконання такої відповідальної ролі Урядового офісу та реалізації ним визначених повноважень станом на жовтень 2018 року передбачено штат з 30 осіб, з яких офіційно призначено менше половини¹. До прикладу, в Управлінні Урядового комітету з європейської інтеграції, яке забезпечувало координацію адаптації законодавства, у 1996 році працювало до 60 осіб². Порівнявши, виникає питання спроможності Урядового офісу забезпечувати адаптацію законодавства в Україні на належному рівні, зважаючи на вищенаведені повноваження та враховуючи його окремі завдання в сфері євроатлантичної інтеграції. Очевидною є потреба в розширенні штату останнього.

Відмітимо, що для реалізації закріплених за Урядовим офісом повноважень, також є необхідним належне забезпечення його відповідними матеріально-технічними та інформаційно-технологічними (забезпечення роботи єдиної системи планування, створення окремого веб-сайту) засобами, адже в сучасному світі це є основою оперативного виконання поставлених завдань.

Акцентуючи також увагу на взаємодії цієї інституції з органами влади, варто відмітити, що вона закріплена за Урядовим офісом (підпункт 31 пункту 4 Положення) і здійснюється у процесі реалізації інших повноважень. Перше стосується його взаємодії з Комітетом Верховної Ради України з питань європейської інтеграції та іншими комітетами Верховної Ради України з питань, що належать до його компетенції [18], яка здійснюється в рамках процедури експертизи на відповідність проектів НПА праву ЄС за регламентами ВРУ та КМУ, а також на комітетських слуханнях [19], конференціях та круглих столах [20]. Однак, оперативна взаємодія Уряду України та Верховної Ради України з метою прийняття євроінтеграційних законопроектів ускладнена, про що свідчить низка політичних, процедурних та інституційних проблем, про які мова йтиме нижче.

Зважаючи на відсутність «спеціального постійно діючого органу виконавчої влади, діяльність якого стосувалася би виключно забезпечення процесу адаптації законодавства», існування якого є важливим через постійне поглиблення відносин України з ЄС [9, с. 889], а також «єдиного спеціально уповноваженого органу, до компетенції якого входять як загальні питання євроінтеграції країни, так і питання... сфери адаптації законодавства» [5, с. 17], нами пропонується утворення на базі Урядового офісу центрального органу виконавчої влади (далі – ЦОВВ) зі спеціальним статусом із запозиченою у країн-членів ЄС назвою «Комітет з європейської інтеграції», діяльність якого має спрямовуватися та координуватися КМУ безпосередньо або через Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Відповідно, зі створенням такого ЦОВВ частина положень статті 21 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» щодо координації у сфері європейської інтеграції з окреслених в ньому питань (в тому числі адаптації законодавства) має перейти до нової інституції, залишивши за КМУ лише спрямування та контроль в цій сфері. Основними його функціями пропонується визначити: координаційну, правову, планування, оцінки (моніторинг, контроль, експертиза), організаційну.

При цьому, з метою оперативного прийняття рішень, вважаємо за доцільне залишити в структурі Секретаріату КМУ підрозділ з євроінтеграційних питань, який би тісно взаємодівав та сприяв діяльності такого ЦОВВ, забезпечуючи комунікацію та швидке прийняття урядових рішень в сфері адаптації законодавства та євроінтеграції в цілому.

Роль Верховної Ради України в адаптації законодавства є ключовою з огляду на її законодавчу діяльність як в цілому, так і в частині процедур нормотворчості та експертизи на відповідність, зокрема.

¹ Інформація отримана від представника Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції.

² Інформація отримана від польського експерта Проекту ЄС «Підтримка впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС».

Незважаючи на те, що у Верховній Раді України VIII скликання діє Комітет з питань європейської інтеграції, утворений у 2014 році [21], взаємодію Парламенту з Урядом, яка передбачена в процедурах планування та нормотворчості за Загальнодержавною програмою, не можна назвати ефективною. Причиною цього, на нашу думку, є невелика кількість (9) його членів. Підкомітет «з питань адаптації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу (ЄС), забезпечення його відповідності зобов'язанням України у рамках Ради Європи (РЕ) та оцінки відповідності законопроектів міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції» включає лише 3 народних депутати [22]. Варто відмітити, що двоє народних депутатів зі складу підкомітету входять до складу ще 2–3 підкомітетів. Зважаючи на здійснення ними участі в делегаціях, групах з міжпарламентських зв'язків (які, до речі, переважно не корелюються з євроінтеграційною діяльністю, оскільки пов'язані із зв'язками з країнами – не членами ЄС [22]), а також поточну сесійну та законопроектну роботу, виникає питання їхньої можливості та здатності взаємодіяти з Урядом щодо адаптації законодавства та забезпечення пріоритетності розгляду проектів законів, що належать за предметом правового регулювання до сфер, правовідносини в яких регулюються правом ЄС.

Як приклад, у парламенті Литви у 1997 році з метою зміцнення зв'язку між виконавчим та законодавчим органами був створений Комітет з європейських справ, який виконував ключову роль та здійснював значний вплив на дискусії щодо національних програм з європейської інтеграції та адаптації законодавства та інших відповідних питань. Він також був контактним та координаційним пунктом для міжпарламентських відносин з державами-членами ЄС [23, с. 5]. Такою ж має бути як формальна, так і фактична роль Комітету з європейської інтеграції вітчизняного парламенту, що може бути забезпечено шляхом збільшення кількості народних депутатів в його складі, зменшення навантаження на депутатів цього комітету в інших парламентських структурах, збільшення кількості працівників його секретаріату, запровадження нових форм взаємодії з Урядом.

Окрім того, доцільним є створення у Верховній Раді України Комісії з адаптації законодавства, зважаючи на досвід Польщі. За укладеною угодою між керівниками Сейму Сенату та Ради міністрів та прийнятою декларацією, уряд і парламент Польщі зобов'язалися інтенсифікувати взаємну співпрацю і посилити координацію дій для впровадження *acquis communautaire*, для чого, за ініціативи уряду, відповідною ухвалою Сейму було утворено Комісію європейського права [24, с. 49]. До складу комісії увійшло 44 депутати, що представляли всі фракції. Комісія розглядала проекти законів, якими польське право адаптувалося до європейського, зокрема інтегральні, якими гармонізувалося декілька галузей права, і такі, які пристосовували до спільнотного регулювання окремі галузі права [24, с. 50]. При розгляді гармонізованого законодавства Комісія європейського права була зобов'язана співпрацювати з Комітетом європейської інтеграції (парламентським комітетом – прим. авт.), який мав право надавати письмові висновки щодо кожного проекту з власної ініціативи або на подання Комісії [24, с. 50].

Такі парламентські структурні зміни сприятимуть посиленню уваги та ролі Верховної Ради України у процесі адаптації законодавства, що також позитивно вплине на вирішення існуючої проблеми із законопроектами, які зареєстровані в парламенті. У звіті з виконання Угоди про асоціацію за 2017 рік наголошується на «залежанні» проектів євроінтеграційних законів, підготовлених органами виконавчої влади [25, с. 18, 22], в тому числі з причини надмірного надходження невідповідних законопроектів з євроінтеграційною позначкою [26], що затримує процес виконання законопроектних робіт та заходів, визначених у відповідних планах уряду, а відповідно зсуває терміни виконання Плану заходів з реалізації Угоди про асоціацію та унеможливорює управлінське та політичне прогнозування.

Спільним для всіх елементів засобом удосконалення інституційного забезпечення є нові форми взаємодії інституцій адаптації законодавства, та/або регулярна організація існуючих. Такими можуть бути додаткові зустрічі у форматі круглих столів, експертних дискусій, конференцій тощо, на яких будуть присутні представники ключових інституцій адаптації за-

конодавства, а саме: Урядового офісу, Координаційної ради та Верховної Ради України (від Комітету та новоствореної Комісії з адаптації законодавства), а також представники недержавних інституцій.

Висновки. Удосконалення ролі Координаційної ради, Урядового офісу та Верховної Ради України у процесі адаптації законодавства потребує тією чи іншою мірою змін їх правового регулювання та удосконалення організаційної структури. Це може бути зроблено завдяки:

відновленню діяльності Координаційної ради із закріпленням контролю за її діяльністю за КМУ, включивши до мети координацію («вищого» рівня), знявши із завдань обмеження Загальнодержавною програмою, залучивши до її складу ширше коло громадськості, а до роботи – народних депутатів;

створенню на базі Урядового офісу ЦОВВ зі спеціальним статусом «Комітет з європейської інтеграції», передавши йому від КМУ завдання з координації сфери європейської інтеграції, в тому числі з питань адаптації законодавства («нижчого» рівня);

забезпеченню адміністративної здатності Комітету з питань європейської інтеграції, збільшивши його кількісний склад, та створенню Комісії з адаптації законодавства з представників усіх фракцій.

У подальших дослідженнях необхідним є окреслення та розкриття пропозицій з удосконалення процедурного забезпечення адаптації законодавства України до *acquis* ЄС.

Список використаних джерел:

1. Бедова О.А. Становлення організаційного забезпечення адаптації законодавства України до права ЄС: правовий аспект. *Право і безпека у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції: зб. ст. та тез наук. повідомл. за матеріалами дискус. панелі II Харків. міжнар. юрид. Форуму* (м. Харків, 28 верес. 2018 р.) / редкол. : Ю.Г. Барабаш, Т.М. Анакіна, Д.В. Аббакумова. Харків : Право, 2018. С. 35–41.

2. Бедова О.А. До питання інституювання Урядового офісу в практиці сучасного державотворення України. *Проголошення незалежності Української Народної Республіки: досвід для сучасного державотворення* : матеріали Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю IV Універсалу Української Центральної Ради (29 березня 2018 р.). К. : НАДУ при Президентові України, 2018. С. 33–39.

3. Кравчук І.В. Механізми державного управління процесом адаптації національного права до права ЄС: порівняльний аналіз : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Національна академія державного управління при Президентові України. К., 2006. 16 с.

4. Трюхан В. Інституційне забезпечення адаптації законодавства України до надбання спільноти в рамках виконання майбутньої Угоди про асоціацію Україна – ЄС. *Вісник Національної академії державного управління*. 2011. № 11. С. 230–240.

5. Гаряча Ю.П. Механізми державного управління адаптацією національного законодавства до надбань Спільноти (*acquis communautaire*) : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К., 2014. 20 с.

6. Проневич О.С. Інституційні засади адаптації законодавства України до *acquis communautaire*: стан легального закріплення і перспективи вдосконалення. *Право та безпека*. 2016. № 3. С. 32–39.

7. Прилипчук О.В. Реалізація адаптації законодавства України до законодавства ЄС: нормативно-правове та організаційне забезпечення. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 3 (54). URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/>

8. Прилипчук О.В. Інституціональні передумови адаптації законодавства України до вимог європейського адміністративного простору. *Ефективність державного управління* : зб. наук. пр. / за заг. ред. В.С. Загорського, А.В. Ліпенцева. Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2016. Вип. 1/2 (46/47) : у 2 ч. Ч. 1 : Державне управління. С. 132–140.

9. Суходубова І.В. Інституційне забезпечення адаптації законодавства України до *acquis* Європейського Союзу. *Форум права*. 2012. № 4. С. 885–891.

10. Бедова О.А. Організаційне забезпечення адаптації законодавства України до *acquis* ЄС: стан, удосконалення. *Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. № 2 (9). С. 6–11.

11. Бедова О.А. Нормотворчість, експертиза на відповідність, переклад і планування як процедури організаційного забезпечення адаптації законодавства України до *acquis* ЄС. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*, Варшава. 2017. № 9 (25), ч. 3. С. 7–12.

12. Бедова О.А. Контроль, моніторинг та оцінювання як процедури організаційного забезпечення адаптації законодавства України до *acquis* ЄС. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України* / за заг. ред. А.П. Савкова. Київ : НАДУ, 2018. Вип. 1. С. 178–201.

13. Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1365. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1365-2004-%D0%BF#n45>

14. Положення про Координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1365 «Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1365-2004-%D0%BF#n45>

15. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-18/page3>

16. Головний перемовник з боку Польщі під час вступу до ЄС Ян Трущинський: місце від початку було в західній родині націй, об'єднаний на базі спільних цінностей та принципів. URL: <http://www.association4u.com.ua/index.php/uk/2-uncategorised/170-chief-negotiator-for-accession-of-poland-to-the-european-union-jan-truszczyński-our-place-from-the-beginning-was-in-the-western-family-of-nations-united-on-the-basis-of-common-values-and-principles>

17. Мулько О. Інституційне забезпечення євроінтеграційної системи Республіки Польща. URL: <http://ukrpolgerm.com/document/info/6/2>

18. Положення про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції : постанова Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2017 року № 759 «Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/759-2017-%D0%BF>

19. Комітетські слухання. URL: http://comeuroint.rada.gov.ua/news/activity/activity_hearings/activity_hearings_committe

20. Конференції та круглі столи. URL: <http://comeuroint.rada.gov.ua/news/activity/events/conferences>

21. Комітет з питань європейської інтеграції: інформаційна картка. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_komity?pidid=2626

22. Загальна інформація про Комітет з питань європейської інтеграції. URL: http://comeuroint.rada.gov.ua/news/about/about_common/72824.html

23. Evaluation of Phare Programmes in Support of EU Integration and Law Approximation, Lithuania, Final Report, 1999. P.29. URL: http://ec.europa.eu/europeaid/how/evaluation/evaluation_reports/reports/cards/951483_lit_en.pdf

24. Федонюк С.В. Інституційне забезпечення європейської інтеграції Польщі. *Досвід вступу Польщі до Європейського Союзу: уроки для України : матеріали Міжнар. круглого столу* (21 трав. 2009 р.) / за ред. С.В. Федонюка. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. С. 45–53. URL: http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/1307/1/instytut_zabesp.pdf

25. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu>

26. Черніков Д. Євроінтеграція між популізмом та лобізмом: чого бракує президентській ініціативі. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2018/09/7/7086571>

* Бедова Олена Анатоліївна – аспірантка кафедри державознавства і права Національної академії державного управління при Президентові України.

Стаття надійшла до редакції 13 жовтня 2018 р.